

מאי ברכות אין מעכבות זו את זו – סדר הברכות

צריך ביאור, פשיטא שאין זה מעכב. דהיכן מצינו שהסדר מעכב. ונראה שהיה מקום לומר שברכת אהבה רבה היא כעין ברכת התורה, ואם כן אין להפסיק בינה לקריאת שמע. ועל זה אמרו שאין זה מעכב. שגם אם אמר יוצר אור לאחר אהבה רבה נמי מהני. משום שיוצר אור נחשבת כשייכת לקריאת שמע מצד קבלת עול מלכות שמים.

בקשו לקבוע עשרת הדברות בקריאת שמע

הגמ' דנה בבעיה של תרעומת המינין. אך לא נתבאר מהי **התועלת** בקריאת עשרת הדברות.

ועוד צריך עיון וכי משום תרעומת המינים נפסיד את המעלה שרצינו להרוויח בקריאת עשרת הדברות.

ועוד צריך עיון, בגוף תרעומת המינין שיאמרו שעשרת הדברות עיקר ולא שאר התורה, הרי כל מה שעשו הוא לקבוע את עשרת הדברות **בקריאת שמע**, והרי קריאת שמע עצמה מוכיחה שיש חשיבות לחלקי התורה האחרים, שאם לא כן מדוע קוראים את שמע.

ונראה שהמינין לא טענו שאין זה תורה, אלא שאין זה מפי הקב"ה, ורק עשרת הדברות הם מפי ה' ממש. והשאר מפי משה בלבד. ויתכן לומר שהנה הענין בקריאת שמע הוא **לקבל עול מלכות שמים**, ואיזו תועלת תהיה בקריאת עשרת הדברות? משום שהם נאמרו על ידי ה' ממש, ועל ידם תתקיים קבלת עול מלכות שמים ביתר עוצמה, כשישמע קול ה'. ואם כן אין זו תרעומת מינין גרידא, אלא בעצם זה שאנו קוראים עשרת הדברות אנו מחזקים את ידם להעדיף חלקים בתורה, שלבסוף יגיעו לכפור בשאר חלקי התורה לומר שבדאם משה מדעתו. שיאמרו – הרי גם לשיטתכם יש עדיפות לדברות. ולפי זה אם קוראים את עשרת הדברות בשאר חלקי התפילה, אין בכך פגם. ורק בקריאת שמע אנו מורים שיש לפסוקים אלו עוצמה שכביכול איננה קיימת בקריאת שמע.

סבר למקבעינהו בנהרדעא – כבר בטלום מפני תרעומת המינים

צריך ביאור כיון שבטלום, אם כן מדוע סבר לתקן בכל אופן, וכי לא ידע שבטלום. ואם נשמט ממנו פרט זה מדוע הוצרכה הגמ' להנציח את שכחתו.

והנה צריך להבין הלשון למה נקט כבר **בטלום**. היה צריך לומר נמנעו או אסרו מלעשות כן. ונראה שאמימר סבר **לקבוע** את זה בקריאת שמע שיהיה כעין חובה לאומרו משום שבימינו שוב אין את החשש של תרעומת המינין.

ועל זה השיבו לו, שלא רק שאסרו חכמים לעשות כן, אלא שבטלו את הכח לתקן. וקבעו שלעולם לא יהיה אפשר לתקן תוספות בקריאת שמע.

ובזה יתבאר מה שסבר אמימר, שאמימר סבר שלא בטלום, אלא אסרו וכל שאין עוד חשש של מינים יהיה אפשרות לקבוע את זה בקריאת שמע. והשיבוהו שבטלו לגמרי את האפשרות לקבוע, ואף שאין זה איסור לומר, אך לא יהיה שייך לקבוע, וממילא יחשב כהפסק בכל מקום שיאמרוהו.

ביאור בכוחו של המשמר היוצא מברך את המשמר הנכנס

צריך ביאור ממתי קבלו המשמר היוצא את "מפתח הברכות" לברך את המשמר הנכנס שישכון במקום ביניהם אחוה וריעות. ונראה להוכיח מכאן יסוד גדול. אדם שיש לו מעלה מסוימת, אף שאיננו אדם גדול בשאר תחומים, יש לו את מפתח הברכות לברך על אותה מעלה שיש לו. ובעל חסד שמברך משהו שיצליח בחסד יש כח לברכתו. והוא חידוש גדול. והמשמר היוצא שכנראה זכה שלא היתה ביניהם מריבה על העבודה בבית המקדש, יכול לברך את המשמר הנכנס.

ופתח אדעתא דשכרא וסיים בדחמרא

מבואר כאן חידוש גדול שמחשבתו של האדם בשעת אמירת ברוך אתה ה' קובעת את דין הברכה, וצריך עיון מהיכי תיתי נימא הכי.

והנה הפיסקה המוזכרת בגמ' היא "מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר" וצריך עיון מה ענין זה לכאן. ועוד שלכאורה סוגיא זו מקומה בפרק כיצד מברכין.

ונראה לומר חידוש. דהנה מקום שאמרו לקצר כגון ברכת הפירות והוא האריך, הינו שאמר ברוך אתה ה' בורא פרי העץ והאילנות והשיחים והאגמים, והרחיב בשבחים. ויש מן הראשונים שסוברים שהמאריך במקום שאמרו לקצר לא יצא ידי חובתו. וצריך עיון למה לא יצא ידי חובתו, הרי אמר בורא פרי העץ, ולא שינה אלא הוסיף. אלא שכיון שהוסיף על מטבע שאמרו חכמים פסלו את ברכתו.

ולפי זה עולה שכיון שהיה דעתו בשעת אמירת "ברוך אתה ה'" להוסיף על המטבע שטבעו חכמים, לכך פסלו את ברכתו. וסופו הוכיח על תחילתו שכך אמר לבסוף. אם כן זהו המקור לדין שהכוונה בשעת אמירת ברוך אתה ה' מעכבת. וכל מה שיתכן לומר שאינה מעכבת הוא אם תיקן לבסוף, אך אם סופו הוכיח על תחילתו ודאי לא יצא. ובזה יובן מדוע הדין של חמרא ושכרא נזכר כאן ולא בכיצד מברכין.

כל שלא אמר אמת ויצב לא יצא ידי חובתו

צריך להבין, הרי אם הענין הוא שכל שלא אמר את **ברכות קריאת שמע** לא יצא ידי חובת קריאת שמע כתקנה, היה צריך לומר כל שלא אמר ברכות קריאת שמע, ולמה אמר זאת באופן כזה, שמשמע שהוא משום אמירת אמת ואמונה. ולא רק מצד אמת ואמונה.

ובפשטות מסתבר לומר שהכוונה היא שלא יצא ידי הברכה, הינו שברכת גאולה הן של הבוקר והן של הלילה שייכת לקריאת שמע. והשייכות נוצרת על ידי אמת שבקריאת שמע הנסמכת לאמת ויצב או אמת ואמונה. וכן מבואר שאין להפסיק בין ויאמר לאמת ויצב. וכל שלא אמרה עם אמת ואמונה או אמת ויצב, אין זה נחשב שאמר את הברכה כתקנה. וממילא לא אמר את קריאת שמע כפי שנתקנה, הינו עם אמת ועם התוספת לאחר האמת ויצב או ואמונה.

דף יב עמוד ב

מושפל כלפי מטה, ולפתע מקבל הארה שמימית שהנה הישועה מגיעה – ממילא תוך כדי הכריעה כבר נושא את עינו למעלה ומצפה לתקוה וישועה. ולכך תוך כדי כריעה, אף שעוד לא התרומם ממצבו, מסוגל להרים את ראשו, משום שבטוח שה' זוקף כפופים.

בעשרת ימי תשובה אומר המלך הקדוש והמלך המשפט. ורב יוסף אמר האל הקדוש

מבואר בדברי הרא"ש שכל מה שנחלקו בסוגיא כאן הוא בדיעבד, אך לכו"ע משנים לומר המלך הקדוש והמלך

זקיף כחיויא – מה המשמעות

מבואר שצריך לזקוף את ראשו תחילה ורק אחר כך לזקוף את גופו, והנה בשלמא מה שמתרומם אט אט, הוא בכדי שלא תיראה הכריעה עליו כמשוי, אך מה שמרים את ראשו תחילה, לא נתבאר מדוע לא ירים את ראשו לאחר שזקף.

ונראה שהרי מה שכתוב שצריך לזקוף בשם הוא משום שנאמר ה' זוקף כפופים. ואם כן אפשר לומר, שכאשר האדם כורע, והוא סמל לכניעה ושפלות, ומצב קשה. והוא

שנתפייסו היה יכול להקראות בחיר ה'. שעבירות שבין אדם לחבירו אין מתכפרים לו עד שיפייס את חבירו. ולכך כאן הוא המקום לקראתו בחיר ה'.

עול מצוות – היכן נרמז בפרשה שלישיית שבקריאת שמע

רש"י כתב שעול מצוות נלמד מן הפסוק למען תזכרו ועשיתם את כל מצוותי. ולכאורה היה צריך לומר מעיקרא שכתוב וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה'. ועוד צריך להבין מהו החילוק בין מצות ה' לבין מצוותי. ונראה דיש שני ענינים בקיום המצוות. יש את מה שהם מצוות ה', שכיון שהם מצוות ה' הרי שהם דברים טובים ישירים ומועילים. ויש את הבחינה של עבד למלכו, שעושה משום שהמלך ציוה ותו לא מידי. ובתחילה נאמר ועשיתם את כל מצוות ה', ולאחר מכן נאמר **מצוותי**, הינו כאשר האדם מרגיש במוחש שהקב"ה עומד עליו ואומר קיים את מצוותי שלי, אז היא קבלת עול מצוות שלמה.

אחרי לבבכם זו מינות

צריך ביאור מהו השייכות בין לבבכם למינות. וברש"י מפרש שהוא אותם המהפכים טעמי תורה לטעות ואילול. וצריך להבין מה השייכות לאחרי לבבכם. ונראה שהגורם להפיכת טעמי תורה הוא רצונו של האדם להגיע למסקנה מסוימת. וזהו הגורם הגדול לטעויות גדולות בהלכה. וזהו השייכות בין לבבכם להיפוך טעמי תורה שהם הרצונות הגורמים לשינוי טעמי תורה.

מפני מה קבעו פרשת ציצית בקריאת שמע

משמע מזה שפרשת ציצית אינה שייכת לקריאת שמע. וכן איתא לקמן יד: שבמערבא היו מדלגים את הפרשה הזו בלילה, מלבד הזכרת יציאת מצרים שבה. אך משמע מזה שוהיה אם שמעוה הוא דאורייתא, שאם לא כן למה לא שאלו מפני מה קבעו פרשת והיה אם שמע בקריאת שמע. והאריכו בזה המפרשים אם פרשת והיה אם שמע דאורייתא או דרבנן. ויש ראיות לכאן ולכאן.

כל פרשה דלא פסקה משה אנן לא פסקינן

צריך עיון, שבמגילה (כא.) וגיטין (ס.) נאמר כל "פסוקא" דלא פסקה משה אנן לא פסקינן, אך לומר פסוק בלא פרשה, לא שמענו, וכי אין אנו קוראים פסוקים בודדים. והנה צריך ביאור בטעם הדבר מדוע אין אומרים חצי פסוק דלא פסקיה משה, וכן חצי פרשה דלא פסקה משה. ונראה שחלוקת הפסוקים, הוא שכל פסוק יש לו תוכן מסוים האמור להילמד בפני עצמו, וחצי פסוק מאבד את המשמעות. לעומת זאת פרשה איננה מאבדת את המשמעות, במה שקוראים חלק ממנה עם הפסוקות. אך אם קוראים חלק מפרשה מאבדים את המשמעות של הענין. ובזה נתחדש, שכשם שאי אפשר לפסוק פסוק לשני חלקים, משום שנאבד המשמעות. כך אין לפסוק פרשה משום שהכלל נאבד. ואף שנוהגים לומר פסוקים בודדים בלא פרשה, כגון ה' ימלוך לעולם ועד, יש לחלק בין פסוקים הנאמרים כשבה, לבין מה שנאמר בתורת לימוד. וקריאת שמע ענינה לימוד, שהאדם מלמד את עצמו מדי יום, להזכיר לו את חובותיו, ולחזק את ליבו כנגד רצונותיו. ובזה קריאת חלק מפרשה לא תועיל.

כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו

ברש"י כאן ביאר, שהוא על השמירה בשעת השינה. וצריך עיון מהי השייכות לקריאת שמע שענינה הוא קבלת עול מלכות שמים. והוא כעין קריאת שמע על המיטה. שמגן מן המזיקין. ומצינו שיש כח לקריאת שמע לשומרו מן המזיקין, וזהו ענין קריאת שמע על המיטה. שקבלת עול מלכות שמים היא השמירה הגדולה מן המזיקין, שהמזיקין הם המקטרגים הנוצרים מן העברות ומי שמקבל עליו עול מלכות שמים מורה שבעצם כל העבירות לא היו אלא מתוקף היצר ולא כמרידה במלכות שמים.

המשפט, ומאן דאמר דיצא, משום שנאמר האל הקדוש בפסוק והאל הקדוש נקדש בצדקה. וצ"ב במחלוקתם. והנה אם נאמר שהטעם שאינו יוצא ידי חובתו הוא משום משנה מוטבע שטבעו חכמים, אם כן מה יועיל לנו שיש פסוק שכתוב והאל הקדוש נקדש, אלא על כרחך אין זה משנה מוטבע אלא שהבינו חכמים, שאין ראוי לומר האל הקדוש בזמן שהוא מלך. והוא כעין דובר שקרים בתפילה. והדעה השנייה סוברת שכיון שכך צריך לומר הרי הוא מטבע שטבעו חכמים. ולכך לא יצא ידי חובתו למרות שאף בעשרת ימי תשובה מכונה האל.

והנה התוס' כתבו שמי שאינו אומר זכרנו, או מי כמוך חוזר לראש. ודעת כמה ראשונים וכן נפסק להלכה שאינם מעכבים. וצריך ביאור מהו יסוד החילוק ביניהם. ואף שכתב הרא"ש שאינם מעכבים משום שלא נזכרו בש"ס [שהם תוספת מאוחרת של הגאונים] אך בדברי התוס' משמע שלא סברו שיש חילוק בדברים.

ולפי מה שביארנו לעיל יבואר דעת התוס', שאם נאמר שהטעם שחוזר כשאומר האל הקדוש הוא שנחשב כמשנה מוטבע שטבעו חכמים בברכות, אם כן מה זה משנה אם נזכר בש"ס או לא. הרי עצם זה שאפשר להוסיף את ההוספות הנ"ל מראה לנו שנכנס בתוך המטבע של הברכה. אך אם נאמר שהסיבה שחוזר הוא משום שאין לומר האל הקדוש בזמן שהוא מלך, אם כן אין לחזור על שאר התוספות שאינם משנות את שמו של הקב"ה.

כל שאפשר לו לבקש רחמים על חבירו ואינו מבקש נקרא חוטא

צריך עיון מהו שאפשר לו, וכי יש מי שאי אפשר לו לבקש רחמים. ונראה שאפשר לו הינו שמרגיש צער בצערו, אך זה שיכול להזכיר את שמו ברשימה המתפרסמת, אין נחשב שמבקש רחמים, ולכך לא נאמר כאן כל שיכול להתפלל על חבירו, אלא כל שיכול לבקש רחמים, ומדוייק היטב.

צריך שיחלה עצמו עליו

ישנם שני סוגי תפילות. יש תפילה שהאדם מבקש, ויש שהאדם מתחנן וזועק שהדבר נצרך לו עד מאוד. ועל זה אמר שכל אחד צריך להרגיש שהתלמיד חכם זקוק לו. וזהו שיחלה עצמו עליו, שאין הכוונה שהוא מוכן להיות חולה במקומו, אלא שצריך להשריש בקרבו רגש אמתי שהוא זקוק לו באופן אישי. וכן מוכח מן הפסוק, ואין מכם חולה עלי וגולה את אזני, שאין מדובר שם על תפילה גרידא, אלא ששואל מתלונן על כך שאין מכם מי שאכפת לו ממני באמת.

כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו מוחלין לו על כל עוונותיו

צריך ביאור הרי כל אדם מתבייש מן העבירה, שהרי כך היא תפילתו של ר' אליעזר הגדול, יהיה רצון שיהיה מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם, תדע שכל העובר עבירה אומר ולואי שלא יראני אדם. עוד צריך להבין מדוע הבושה מועילה למחול לו.

ונראה דהנה יש לדייק דלא קאמר כל העובר עבירה אלא כל העושה דבר עבירה, והינו דבר שיש בו פגם. ושואל לא עבר עבירה בהריגת נוב עיר הכהנים, שהרי היה כאן פסק של מורדים במלכות. אלא שהיתה כאן טעות דקה מן הדקה, שהקפידא היא כל כך שאינו מודה בטעותו, וכשהתבייש אותו הוא שהודה בטעותו. ודי בזה לכפר על שיקול דעת מוטעה.

והוקענום לה' בגבעת שאול בחיר ה'

צריך ביאור, הרי הפסוק הזה "והוקענום לה'" הוא מדברי הגבעונים שדרשו נקמה ממשפחת שאול, ולא מסתבר שהתבטאו על שאול בחיר ה' - שהרי באו לגנותו אם כן מדוע דוקא כאן ראה הנביא לנכון להזכיר את היותו של שאול בחיר ה'.

ושמא בחיר ה' נהיה רק לאחר הכפרה הזו, שנתכפר לו עון הריגת נוב עיר הכהנים, מצד הרציחה על ידי זה שנתבייש, אך לא נתכפר לו עדין מה שמיעט פרנסתם, ולכך רק לאחר